

УДК 339.727.22:330.341.1

Є. І. Войнова

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МОДЕЛЬ ЗАПУСКУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

В статті запропонована модель прискореного, ефективного, з мінімальними витратами запуску інноваційної спіралі розвитку України шляхом: по-перше, підтримки абсолютно всіх винахідників, що мають винаходи на сьогоднішній день, по-друге, використання наявних в економіці технологій і ресурсів, по-третє, залучення великої кількості учасників на добровільних засадах із застосуванням мережевого маркетингу в системі винагород.

Ключові слова: інноваційний розвиток, винахідник, українське економічне диво, державна інноваційна установа, стратегія інноваційного розвитку.

Проблемою впровадження в Україні інноваційного підприємництва та побудови національної інноваційної системи займаються і наукові, і урядові кола вже не перший рік. Написано немало статей про необхідність та проблеми впровадження інноваційної системи господарювання [1–6], розроблені стратегії [7–10] інноваційного розвитку України до 2039 року. Проте на практиці інноваційне підприємництво залишається на низькому рівні.

За таких умов існування розриву між бажаним і реальним станом інноваційного розвитку актуальним все в більшій мірі стає питання, як правильно будувати державну політику по відношенню до підприємств, щоб стимулювати їх самостійно переходити на інноваційний лад господарювання.

Як показали власні наукові дослідження, до питання інноваційного розвитку необхідно підходити з нового боку. Тому метою цієї статті є винайти той інноваційний механізм, який дозволить самостійно сформуватися національній інноваційній системі (НІС) України.

Розробку механізму інноваційного розвитку розпочнемо з Одеського регіону, який знаходиться на одному з головних місць за інноваційним потенціалом в економіці України.

Соціально-економічний і, в тому числі, інноваційний розвиток Одеської області підпорядковується стратегії інноваційного розвитку України на 2009–2018 роки та на період до 2039 року [7]. Хоча використаний документ є проектом, проте, як показує практика, проекти слабо відрізняються від прийнятих документів. В нашому дослідженні допустимо його використовувати. Відповідно до нього головним пріоритетом держави виступає творча Людина [7, с. 10] (для інноваційного розвитку такий пріоритет є одним з найголовніших). Відповідно до проголошеної стратегії інноваційного розвитку виділяються три періоди економічного розвитку. Пріоритетом першого періоду (з 2009 по 2018 рік) є стабільне економічне

зростання, яке планується досягти переведенням економіки України на інноваційну модель розвитку шляхом створення та розвитку регіональних та галузевих інноваційних кластерів. Пріоритетом другого періоду (з 2019 по 2028 рік) є розвиток соціальної сфери, якого планується досягти стабілізацією темпів соціального та економічного розвитку України на інноваційній основі шляхом формування загальнодержавного інноваційного кластера. Пріоритетом третього періоду (з 2029 по 2038 рік) є дружнє довкілля, якого планується досягти формуванням суспільства сталого розвитку на інноваційній основі шляхом переходу до засад «суспільства знань» [7, с. 11].

Досвід іноземних держав у процесі інноваційного розвитку з позиції фінансової підтримки інноваційних розробок стандартними методами в Україні в найближчому майбутньому не буде впроваджений, хоча й проголошується.

Вихід на інноваційний шлях розвитку, на наш погляд, можливий за умов залучення до НІС усіх учасників ринкових відносин.

Аналіз структури господарюючих суб'єктів в Одеській області [11] (дані достовірні на 80 %) дозволив зробити такий висновок. Якщо поділити зареєстровані 93859 підприємств на групи потенційних інноваторів та споживачів (замовників) інновацій, а саме: 1) підприємства з дуже високим потенціалом і необхідністю впроваджувати інновації, 2) підприємства з дуже високим попитом на інноваційні розробки, 3) підприємства з високою інноваційною зацікавленістю, 4) підприємства з високим потенціалом і необхідністю впроваджувати інновації, 5) підприємства з високим попитом на інноваційні розробки, 6) підприємства з високими пропозицією і попитом на інноваційні розробки, 7) підприємства з середньою інноваційною зацікавленістю, 8) підприємства з середнім потенціалом і необхідністю впроваджувати інновації, 9) підприємства з середнім попитом на інноваційні розробки, 10) підприємства з середніми пропозицією і попитом на інноваційні розробки, 11) підприємства з низькою інноваційною зацікавленістю, 12) підприємства з слабким попитом на інноваційні розробки, 13) підприємства з невідомим видом діяльності, — то розподіл за видами діяльності показує, що в цілому потенційно зацікавлених підприємств в інноваціях може бути лише 23,17 % (перші 10 груп підприємств — 21749 одиниць) і 71,70 % підприємств (72110 одиниць), що за родом діяльності інновації в роботі просто не потребують.

За цих умов і не дивно, що з потенційних 3508 підприємств-інноваторів (групи 1, 3, 4, 6) за даними статистики [12, с. 93], в 2009 році лише 58 підприємств займалися інноваційною діяльністю. І на майбутнє розроблений стратегічний план підвищення конкурентоспроможності Одеської агломерації [13] підтверджує, що з-поміж інших пріоритетів (АПК, туризм та рекреація, транспорт і логістика) інноваційне підприємництво, яке найскладніше впровадити, залишається на останньому місці.

В той же час, експертний комітет зі стратегічного планування економічного розвитку з метою підвищення людського та інноваційного потенціалу пропонує уряду, по-перше: сконцентруватися на розвитку освітніх

та наукових інституцій шляхом створення системи лабораторно-дослідних інноваційних центрів, забезпечення розвитку та підтримки дослідницьких інституцій у трансфері технологій, формування механізму фінансової та організаційної підтримки дослідницьких інституцій; по-друге: здійснювати підтримку та координацію співпраці між наукою шляхом створення Південноукраїнського інноваційного центру, налагодження мережі співпраці між бізнесом та сектором наукових досліджень, забезпечення умов стимулювання розвитку інноваційних МСП через програму створення інкубаторів, залучення інноваційного центру потужної іноземної ІТ-компанії; по-третє: підвищувати інноваційний потенціал мешканців шляхом створення системи освіти, підготовки фахівців та менеджерів для основних напрямків інноваційного підприємництва, створення системи залучення молодих талановитих дослідників, організації інноваційного клубу для обміну інформацією та досвідом у сфері інновацій.

Всі ці пропозиції мають сенс, проте ступінь їх реалізації і ефективності при теперішньому соціально-економічному становищі держави дуже низька.

На наш погляд, в Україні швидкий розвиток національної інноваційної системи можливий лише за допомогою запуску природного механізму взаємної зацікавленості всіх суб'єктів інноваційної діяльності.

Перш ніж запропонувати модель найменш витратної і з високим відсотком реалізації програми виходу на інноваційну модель розвитку (якщо запуститься інноваційна програма з мінімальними витратами, то будь-які фінансові вкладення будуть додатковим фактором пришвидшення і удосконалення інноваційного процесу) розглянемо цілі суб'єктів, що можуть і вже займаються інноваційною діяльністю.

Суб'єктів інноваційної діяльності можна розподілити на декілька груп, а саме: 1) ті, що безпосередньо створюють чи беруть участь у створенні інновації, 2) ті, що обслуговують інноваційну діяльність підприємств, 3) ті, що споживають або готові споживати інноваційний продукт.

Перша група суб'єктів, в тому числі, за цілями реалізації інновацій, розподіляється наступним чином.

Існуючий сьогодні винахідник, створюючи винахід (за власні кошти), вирішує ту чи іншу проблему, яка стоїть перед ним або його оточенням у побуті, і коли він звертається до інвесторів з пропозицією впровадити у виробництво, або починає процедуру патентування винаходу, то це означає, що він вирішив поставлену проблему власними силами і пропонує іншим надати змогу вирішити цю саму проблему його способом або механізмом. Виходячи з цього, першочерговою метою винахідника є зробити його винахід загальнодоступним. На наступному місці стоїть мета отримання матеріальної винагороди за винахід. На третьому — можливість робити подальші винаходи більш складні і досконалі і стабільним матеріальним забезпеченням.

Цілі підприємств, що сьогодні займаються інноваціями, відрізняються від цілей винахідників тим, що на першому місці у керівництва стоїть прибуток, і тому винаходи робляться по пріоритету прибутковості, вироб-

ничих потужностей і можливості комерціалізувати винаходи на ринку; на другому місці стоїть майбутній прибуток з більш досконалих винаходів і замовлень на винаходи, на третьому — імідж та науковий розвиток.

У інвесторів чи підприємств, які можуть впроваджувати нововведення, проте на сьогодні не займаються ними, пріоритети цілей направлені в бік високоприбуткових проєктів, які швидко окупаються і з невеликими ризиками.

У наукових установ по відношенню до винаходів першочергові цілі полягають у створенні абсолютних світових новинок для самозатвердження, признання у науковому колі, отримання державних винагород та премій, на другому місці стоять матеріальна винагорода за знання, на третьому — можливість використання винаходу суспільством.

До другої групи суб'єктів інноваційної діяльності відносяться державні органи та безпосередньо уряд, які відрізняються за цілями наступним чином. Державні органи влади головною метою ставлять виконання найліпшим способом розпорядження уряду для отримання певних привілеїв. Уряд головною метою ставить підтримання гармонійного соціально-економічного розвитку держави, на другому місці стоїть мета виконання обов'язків перед світовою спільнотою, і на третьому — створення іміджу держави в світі.

До третьої групи суб'єктів інноваційної діяльності відносять громадян та всіх суб'єктів господарської діяльності, для яких пріоритетами покупок інновацій прямо чи опосередковано є поліпшення якості отримуваних послуг та благ, зменшення витрат на обслуговування, доступна вартість. Серед цілей громадян на першому місці стоїть матеріальне забезпечення, на другому — комфорт, на третьому — професійна самореалізація, а серед цілей суб'єктів господарської діяльності на сьогоднішній день на головних місцях стоять виживання, розширення ринку збуту, прибуток, на другорядних — удосконалення матеріально-технічної бази, і на останніх — підвищення матеріального та соціального забезпечення працівників.

Виходячи з цих цілей, розставимо пріоритети впливу суб'єктів інноваційної діяльності один на одного.

Найсильнішим та найстабільнішим суб'єктом інноваційної діяльності є винахідники, які вже сьогодні працюють над винаходами на свій власний ризик та за свій рахунок. Тому, на наш погляд, саме з них необхідно починати створювати інноваційну систему.

Першим кроком необхідно підтримати існуючих інноваторів з готовими винаходами. Відповідно до реалізації головної мети винахідника, йому необхідно допомогти у вирішенні таких завдань. По-перше, розрекламувати практичне застосування винаходу і його переваги за допомогою використання Інтернет, телебачення, радіомовлення. Це дозволить сформулювати попит, знайти інвестиційні ресурси, виробничі потужності для комерціалізації винаходу (це все можна зробити на безкоштовній основі, використовуючи ті рекламні місця, що простояють). По-друге, знайти підприємство або підприємства, які мають виробничі потужності для комерціалізації винаходу. Це також можна зробити на безкоштовній основі, використовуючи

чи, наприклад, ентузіазм та енергію студентів-волонтерів та досвід і інформацію державних статистичних органів. По-третє, знайти постачальників ресурсів. По-четверте, знайти зацікавлених майбутніх споживачів, які замовлять дану інновацію. Всі ці завдання до моменту експериментального виробництва можуть бути виконані на безкоштовній основі, ентузіазмі винахідника і тих суб'єктів, яким сподобався винахід.

Наступна ціль винахідника — отримання матеріальної винагороди, яка повинна формуватися як відсоток від прибутку впровадженого у виробництво винаходу. І третя ціль — робити подальші винаходи, забезпечитися сформованим іміджем винахідника, участю в процесі комерціалізації попереднього винаходу і подальшим розвитком.

Підтримка винахідників на запропонованому шляху тісно пов'язана з іншими суб'єктами, які мають свої цілі та інтереси. Для становлення національної інноваційної системи ці цілі та інтереси необхідно обов'язково враховувати таким чином, щоб стимулювати цих суб'єктів брати постійну участь все в більших розмірах в інноваційному житті країни.

Щоб ефективно залучити наступних суб'єктів до інноваційних проєктів, необхідно запропонувати значні заохочення. Стимулом участі інформаційних мереж в безкоштовному наданні рекламних просторів може бути дольова участь у прибутку від комерціалізованого винаходу з нульовим оподаткуванням на визначений період.

Підприємство-власник устаткування повинно бути зацікавленим у наданні доступу до матеріально-технічної бази можливістю більших амортизаційних відрахувань з цього устаткування та також дольовою участю у майбутньому прибутку від винаходу.

Підприємство-власник ресурсів — це єдиний суб'єкт, який може нести прямі грошові витрати при залученні до реалізації інноваційного процесу (вартість нереалізованої сировини). Тому, окрім дольової частки у майбутніх прибутках, стимулюючим фактором повинна бути можливість перекриття собівартості цієї сировини зменшенням податкових відрахувань на суму собівартості.

Студенти-волонтери можуть бути зацікавлені майбутнім працевлаштуванням або можливістю отримання пільг для подальшого навчання, досвіду та матеріалу для науково-практичної роботи.

Державні установи на початковому етапі відіграють дуже важливу посередницьку роль. Інноватор в державних органах повинен відчувати і отримувати підтримку, захищеність і реальну допомогу. Будь-яка державна установа у повному складі її працівників повинна знати, хто саме компетентний дати відповіді на всі питання стосовно інновацій, і направляти всіх зацікавлених до нього.

На даний момент в Одесі є практика створення інноваційних центрів: Одеський регіональний центр інноваційного розвитку, Одеський інноваційно-інформаційний центр, Одеське регіональне відділення Державної інноваційної фінансово-кредитної установи України. Проте, як показує практика, їх діяльність нестабільна з причин неправильного управління ними з центру, і тому допомогти ні собі, ні тим паче інноваторам на

даному етапі вони не в змозі. Одеська область є відображенням ситуації у всій країні. На наш погляд, необхідно не створювати нові установи, а домогтися стабільності роботи, правильному делегуванню повноважень, правильній прозорій структурі компетенцій від найнижчої ланки до центру прийняття рішень на рівні держави. Значну увагу слід приділити відбору персоналу в структуру державної інноваційної мережі, який повинен бути на всіх ланках доброзичливим, налаштованим на переімени та інновації, таким, що постійно перебуває в пошуках знань і самореалізації, ініціативним, цілеспрямованим, морально стійким та сильним духом. Саме ці якості необхідні для того, щоб зуміти допомогти інноваторам реалізувати їх проекти. Державні установи можуть зацікавити людей з такими якостями кар'єрним ростом та самореалізацією.

Споживачів інновацій можна розглядати з двох сторін: як безпосередньо споживачів та як учасників інноваційного процесу. Учасниками інноваційного процесу вони можуть стати фінансово, тобто фінансуючи створення інноваційного продукту для майбутнього його споживання. Зацікавити фінансувати можна за допомогою дольової участі, знижки при подальшій покупці інноваційного продукту. Також споживачі можуть взяти участь у розповсюдженні інновації, використовуючи механізм мережевого маркетингу. Стимулом буде в такому випадку матеріальна винагорода як відсоток від продажу інновації.

Всі ці суб'єкти, які візьмуть участь у комерціалізації винаходу, об'єднуються у свого роду інноваційний кластер. Логічним буде відповідно до цієї моделі розробити єдиний багатосторонній типовий договір.

Контролюючим органом і свого роду організатором повинен виступати винахідник разом із відповідальною особою із державної інноваційної установи. В державній інноваційній установі така відповідальна особа повинна виконувати функції проектного менеджера. Для ефективної її роботи необхідно під кожний проект виділяти окремого спеціаліста з наявними вище переліченими якостями. Делегування управлінської відповідальності на державні органи, з нашої точки зору, необхідно з таких причин:

- коли урядова установа офіційно бере участь у розвитку інноваційного проекту по запропонованій моделі, вирішується проблема розриву між бізнесом і урядом, що робить більш ефективним як бізнес, так і законодавство;

- зникає проблема корупції (представники державних органів не можуть брати гроші, яких в інноваційних проектах і так нема, і на додаток із тих же представників державних органів);

- необхідні законодавчі документи для підтримки інноваційної діяльності швидше приймаються, бо пропонуються одночасно тією самою державною інноваційною установою;

- державна установа є неупередженою до будь-яких проектів, що є необхідним для комерціалізації абсолютно всіх винаходів;

- вона має необмежений доступ до кваліфікованих трудових ресурсів і спеціалістів, що є значною перешкодою для комерційної установи, де про-

ектні менеджери потребують дуже великих винагород за роботу, що відразу зводить нанівець можливість впровадження будь-якого винаходу;

– розроблені інновації, як і прибуток від них, залишаються в державі, без ризику втручання іноземних інвесторів;

– в державі збирається інформація про реальний стан технологічного розвитку реального сектора економіки України, який вона зможе поліпшити, наприклад, шляхом надання грантів компаніям у вигляді нового устаткування, технологій;

– і найголовніше — процеси співпраці з іншими державними органами стають також безкоштовними.

Ще одним значним механізмом просування інновацій може слугувати видання патенту на винахід винахіднику безкоштовно. При цьому надати право продажу ліцензії на право користування патентом державному інноваційному органу з відповідним переведенням винагороди з продажу до державного бюджету і ефективному перерозподілу учасникам самого процесу. Додатково необхідно надати преференції на отримання патенту вітчизняним компаніям.

Запропонована модель впровадження прискореного найменш витратного механізму інноваційного розвитку дозволить максимально ефективно і, найголовніше, на принципах стабільності, професіоналізму, безкорупційності, найкращих людських якостей впровадити «Українське економічне диво». Необхідно вийти з замкненого кола «гроші — гроші», який пропагується західним світом, і перейти до розвитку «професіоналізм — дух — взаємодопомога».

Список використаної літератури

1. Ашон Т. П. Інноваційна діяльність України в контексті міжнародного науково-технічного співробітництва. — Донецьк, 2006. — 175 с.
2. Геєц В. М., Семиноженко В. П. Инновационные перспективы Украины. — Харьков: Константа, 2006. — 204 с.
3. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 3. — С. 82–97.
4. Циба Т. Є. Інноваційна діяльність підприємств України в умовах ринкової невизначеності: Дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01 / Національна гірнична академія України. — Донецьк, 2000. — 175 с.
5. Інноваційний розвиток промисловості України / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін. — К.: КНТ, 2006. — 648 с.
6. Благодарний О. І., Гуртова М. П., Овчаренко В. М. Особливості та проблеми інноваційного розвитку підприємницьких структур Донецького регіону // Економічний вісник Донбасу. — 2006. — № 4. — С. 41–45.
7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2009–2018 роки та на період до 2039 року : проект [Електронний ресурс] / Державне агентство України з інвестицій та розвитку. — 12.03.2009. — С. 1–33. — Режим доступу: http://www.in.gov.ua/files/content/strat_razvut.pdf
8. Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447: [Електронний ресурс] / Державне агентство України з інвестицій та розвитку. — 16.11.2010. — Режим доступу: http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=55&law_id=180#1

9. Регіональна цільова економічна програма створення в Одеській області інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки : проект [Електронний ресурс] / Одеська обласна рада. — 18.12.2008. — Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=17013%0D%0A&id=462>
10. Проект стратегии экономического и социального развития Одесской области на период до 2015 года [Електронний ресурс] / Офіційний сайт міста Одеси. — 31.11.2007. — Режим доступу: <http://www.odessa.ua/news/5525>
11. Все предприятия Одессы (виды деятельности по КВЭД) [Електронний ресурс] / Каталог предприятий Одессы. — 2010. — Режим доступу: <http://my-odessa.org.ua/index.php?page=1>
12. Наукова та інноваційна діяльність в Одеській області : стат. збірник / [під ред. Л. Є. Котвинської]. — Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2010. — 120 с.
13. Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку Одеського субрегіону (м. Одеса, м. Теплодар, м. Южне, Біляївський, Комінтернівський, Овідіопольський райони) : проект [Розроблено експертним Комітетом зі стратегічного планування економічного розвитку]. — USAID, грудень 2010. — 78 с.

Е. И. Войнова

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

МОДЕЛЬ ЗАПУСКА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ОДЕССКОГО РЕГИОНА

Резюме

В статье предложена модель ускоренного, эффективного, с минимальными издержками запуска инновационной спирали развития Украины путем: во-первых, поддержки абсолютно всех изобретателей, у которых на сегодняшний день есть изобретения, во-вторых, использования имеющихся в экономике технологий и ресурсов, в-третьих, привлечения большого количества участников на добровольных основах с использованием сетевого маркетинга в системе вознаграждений.

Ключевые слова: инновационное развитие, изобретатель, украинское экономическое чудо, государственное инновационное учреждение, стратегия инновационного развития.

E. I. Voynova

Odessa I. I. Mechnicov National University

ODESSA REGION INNOVATION DEVELOPMENT RUN MODEL

Summary

In the article a model of rapid, efficient, with minimal costs run of an innovation spiral development of Ukraine by the first supporting all the inventors, who has already the invention, the second using available technology and resources in the economy, the third attracting a large number of participants on a voluntary basis, using the multi level marketing in a system of rewards is concentrated.

Key words: innovation development, an inventor, the Ukrainian economic miracle, state innovation agency, the strategy of innovative development